DOI [https://doi.org/10.15589/znp2019.2\(476\).5](https://doi.org/10.15589/znp2019.2(476).5)
УДК 331.101.52:330.341.1: 005.591:338

SOCIO-ECONOMIC CONDITIONS OF INTELLECTUALIZATION MANAGEMENT OF HOLISTIC DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE'S

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ХОЛІСТИЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Olena V. Arefieva

lena-2009-19@ukr.net

ORCID: 0000-0001-5157-9970

Olga V. Polous

polousolgavictorovna@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4639-4493

О. В. Ареф'єва,

докт. екон. наук, професор

О. В. Полоус,

канд. екон. наук

National Aviation University, Kiev

Національний авіаційний університет, м. Київ

Abstract. With globalization accelerating in the world economy, managerial innovations and ways to ensure the intellectualization of the activities of modern enterprises and companies that are capable of ensuring their further holistic development comes first. The formation and implementation of an effective mechanism for holistic development management of an enterprise, taking into account the processes of intellectualization, enables it to achieve a decent level of competitiveness in all markets and take the available advantages of modern information technologies. The purpose of the article is to develop an effective mechanism for management the holistic development of the enterprise, taking into account the processes of intellectualization and socio-economic factors of macro- and mega- levels. The methodological basis of the study is method of comparison, method of informal content analysis, graphical method and method of generalizing information obtained from available sources of information. The analysis of key indicators on the topic of the research identified the need to develop new approaches to the intensification of production and marketing activities, improving the quality of products and services, finding new markets and attracting investors to domestic enterprises. It was determined that the intellectualization of the enterprise should be based on the effective usage of information technology and intellectual resources (human capital). A new conceptual contribution is the proven interdependence between the process of intellectualization of enterprise activity and its holistic development. It is emphasized that the human resources management of the enterprise, as the main carrier of intellectualization of the enterprise's activities, is predominantly strategic in nature, while financial management is mainly an operational function without which the implementation of other types of management is impossible. A mechanism for managing the holistic development of an enterprise, taking into account the processes of intellectualization and socio-economic factors of macro- and mega-levels, is proposed, which reflects the practical aspects of planning, implementation and control of quantitative and qualitative changes in its functioning.

Key words: holistic development; enterprise; information technologies; human capital; innovation; intellectualization of the management; global economy.

Анотація. В умовах прискорення процесів глобалізації у світовій економіці на перше місце виходять управлінські інновації та шляхи забезпечення інтелектуалізації діяльності сучасних підприємств та компаній, які здатні забезпечити їх подальший холістичний розвиток. Формування та реалізація дієвого механізму управління холістичним розвитком підприємства з урахуванням процесів інтелектуалізації дає йому можливість досягти гідного рівня конкурентоспроможності на всіх ринках та використати доступні переваги сучасних інформаційних технологій. Мета статті полягає у виробленні ефективного механізму управління холістичним розвитком підприємства з урахуванням процесів інтелектуалізації та соціально-економічних чинників макро- та мегарівнів. Методологічну основу дослідження становлять метод порівняння, метод неформалізованого контент-аналізу, графічний метод і метод узагальнення відомостей, отриманих із доступних джерел інформації. Аналіз ключових показників за тематикою проведення дослідження визначив необхідність вироблення новітніх підходів до інтенсифікації виробничої та збутової діяльності, підвищення якості продукції та послуг, пошуку нових ринків збуту та залучення інвесторів вітчизняними підприємствами. Було визначено, що інтелектуалізація діяльності підприємства має базуватися на ефективному використанні інформаційних технологій та інтелектуальних ресурсів (людського капіталу). Новим концептуальним внеском є доведена взаємозалежність між процесом

інтелектуалізації діяльності підприємства та його холистичним розвитком. Наголошується на тому, що управління людськими ресурсами як головний носій інтелектуалізації діяльності підприємства носить переважно стратегічний характер, тоді як фінансове управління є переважно операційною функцією, без якої неможлива реалізація інших видів управління. Запропоновано механізм управління холистичним розвитком підприємства з урахуванням процесів інтелектуалізації та соціально-економічних чинників макро- та мегарівнів, який відображає практичні аспекти планування, реалізації та контролю за кількісними та якісними змінами в його функціонуванні.

Ключові слова: холистичний розвиток; підприємство; інформаційні технології; людський капітал; інновації; інтелектуалізація управління; глобальна економіка.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

В умовах глобалізації світогосподарських зв'язків процеси інтелектуалізації, як діяльності суб'єктів господарювання, так і управління, стають ключовим чинником їхнього подальшого розвитку. Інтелектуалізація на рівні окремих підприємств та компаній проявляється, як правило, в причинно-наслідковому зв'язку між учасниками соціально-трудових відносин, які є носіями людського капіталу та новими технологіями, що можуть інтенсифікувати виробничий процес та прискорити розвиток підприємства. Інтелектуалізація господарських відносин є рушійною силою у виникненні конкурентної боротьби за володіння інтелектуалізованими представниками конкретного соціуму та технологіями, які можуть бути використанні з їхньою допомогою. Досягнення гідного рівня конкурентоспроможності та використання всіх зазначених переваг можливе лише за умови формування та реалізації дієвого механізму управління холистичним розвитком підприємства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вітчизняні та зарубіжні науковці досить давно займаються дослідженням питань, що пов'язані з розвитком підприємства, управлінням даним процесом та проявами холистичних характеристик у ньому. Зокрема, прихильниками процесуального підходу до визначення поняття «розвиток підприємства» є О.В. Шубравська [1], О.В. Раєвська [2] та Ю.С. Погорелов [3]. У результаті свого розвитку підприємство, на думку на даних авторів, виконує сукупність певних взаємопов'язаних процесів і дій, які призводять до зміни його якісних та кількісних характеристик, не охоплюючи при цьому управління.

Виключно на якісних змінах у процесі розвитку підприємства наполягають такі автори, як Н.В. Афанасьєв, В.Д. Рогожин, В.І. Рудика [4] та Е.М. Коротков [5]. При цьому вони зазначають, що в результаті реалізації даних якісних змін відбувається формування нових властивостей системи (підприємства), підсилюється її здатність чинити опір чинникам зовнішнього середовища.

Ю.А. Плуґіна [6] висловлює думку про те, що розвиток підприємства реалізується за допомогою

використання таких ключових ресурсів, як інтелектуально-кадрові та інформаційні технології. На нашу думку, такий ресурсний підхід є досить раціональним в умовах інтелектуалізації всіх сфер економічної діяльності держави та окремих суб'єктів господарювання, включаючи процес інтелектуалізації управління.

Р.О. Побережний [7] та О.Є. Кузьмін [8] надають розвитку підприємства дещо філософського значення, відзначають циклічність та спіральність даного процесу. М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури [9] та В. Кифяк [10] є прихильниками визначення розвитку підприємства як довгострокової програми, що спрямована як на управління окремими видами діяльності підприємства, так і на управління ним загалом із метою досягнення відповідних пріоритетних цілей.

І.А. Богатирьов [11], Т.Б. Надтока, Г.А. Какуніна [12] та С.П. Дунда [13] розглядають поняття розвитку підприємства під кутом того, що воно є соціально-економічною системою і взаємодіє як із внутрішнім середовищем, так із зовнішнім середовищем, сприймаючи зміни та реагуючи на них відповідно. Даний підхід, на нашу думку, є досить цікавим, але не до кінця вивченим і розкритим, особливо через переваги холистичного розвитку підприємств.

На даному етапі холистичне управління багатьма авторами розглядається виключно як одна з функцій маркетингу, яка направлена на формування певної загальної концепції в ньому, що покликана вирішити питання взаємодії ключових маркетингових елементів між собою (Ф. Котлер [14], Т.О. Загорна [15], А.А. Криковцев [16], Н.О. Чучко [17]). На нашу думку, холистичне управління та холистичний розвиток не обмежуються виключно маркетинговою діяльністю, а можуть стосуватися всіх аспектів діяльності підприємства, інтегруючи їх у загальний механізм управління холистичним розвитком підприємства. Схожої думки притримуються такі автори, як О.А. Козлова [18] та І.В. Семеняк [19].

ВІДОКРЕМЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Таким чином, перш ніж формувати механізм управління холистичним розвитком підприємства з урахуванням процесів інтелектуалізації, необхідно

визначити соціально-економічні умови функціонування підприємств із відповідними характеристиками зовнішнього середовища.

Мета дослідження – вироблення ефективного механізму управління холістичним розвитком підприємства з урахуванням процесів інтелектуалізації та соціально-економічних чинників макро- та мегарівнів.

МЕТОДИ, ОБ'ЄКТ ТА ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Отримані результати ґрунтуються на застосуванні методу порівняння, неформалізованого контент-аналізу, графічного методу та методу узагальнення відомостей, отриманих із доступних джерел інформації. **Об'єктом** дослідження є соціально-економічні чинники, що впливають на розвиток підприємств. **Предметом** дослідження є методологічні та прикладні аспекти формування механізму управління холістичним розвитком підприємства з урахуванням процесів інтелектуалізації.

ОСНОВНИЙ МАТЕРІАЛ

Як зазначалося вище, соціально-економічні умови чинять значний вплив на холістичний розвиток підприємства, формуючи його позитивні чи негативні характеристики. Одним з основних показників діяльності будь-якої економіки є рівень експорту продукції, що виробляється вітчизняними підприємствами. Розглянемо динаміку середньої вартості експорту тони сировинної продукції України за 2011–2019 роки (рис. 1).

Представлена на рис. 1 динаміка дозволяє робити висновок про те, що світові ринки сировини зараз не значно впливають на обсяги українського експорту. Девальвація юаню, що відбулася у 2019 році на тлі по-

силення конфронтації зі США, значним чином вплинула на економіки різних країн світу. У даних умовах продукція агропромислового комплексу України та метали можуть дещо знизитися в ціні, але швидко повернуться до своїх значень, адже середня вартість тони сировинної продукції зараз знаходиться на рівні 2014 року. Падіння цін на енергопродукти дозволить нашій державі знизити об'єми імпорту, що сприятиме створенню передумов для холістичного розвитку підприємств та компаній.

Порівняємо товарну структуру експорту України за 2008 та 2018 рік (рис. 2).

Динаміка товарної структури експорту України, зображена на рис. 2, свідчить про те, що кризові явища світової економіки поряд із нестабільністю основних торговельних партнерів України можуть призвести до падіння експорту не лише в сировинних галузях нашої економіки, але й у харчовій, легкій та важкій промисловості, що є критичним, зважаючи на те, що їхні позиції на поточному етапі розвитку є досить нестабільними.

У заданих умовах особливої важливості набуває процес імплементації раціонального механізму управління холістичним розвитком підприємств даних секторів економіки з метою соціалізації бізнесу та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників в умовах посилення процесів глобалізації. Це створює певні загрози для стабільності соціально-економічних умов реалізації людського капіталу та потребує інтелектуалізації управління всіх видів діяльності суб'єктів господарювання.

Така ситуація вимагає від керівництва вітчизняних підприємств пошуку новітніх підходів до

Рис. 1. Динаміка середньої вартості експорту тони сировинної продукції України за 2011–2019 роки (тис. дол./тону)

Джерело: побудовано за даними офіційного сайту Державної служби статистики України [20]

інтенсифікації виробничої та збутової діяльності, підвищення якості продукції та послуг, пошуку нових ринків збуту та залучення інвесторів. Засобом для вирішення вказаної проблеми може стати всебічна інтелектуалізація діяльності підприємства за допомогою використання інтелектуальних ресурсів (людського капіталу) та інформаційних технологій, що дозволить задіяти переваги холистичного розвитку підприємств.

Згідно з інформацією, представленою у звіті Світового економічного форуму щодо глобальної конкурентоспроможності «The Global Competitiveness Report 2018», Україна посідає 83-тю позицію в рейтингу серед 140 досліджених країн. За підіндексом «Інноваційна спроможність» на 2018 рік Україна посідає 58-ме місце, а за підіндексом «Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій» – 77-ме [21].

Європейське інноваційне табло станом на 2018 рік найбільш інноваційно розвинуеною країною визнає Швецію. Також досить позитивними значеннями відмічені Данія, Фінляндія, Німеччина та Нідерланди. Україна, порівняно з лідерами даного рейтингу, відстає за всіма показниками, крім показників людських ресурсів (110,3%) та впливу зайнятості (77,5%) (рис. 3). Найбільш слабкими місцями є зв'язки і підприємництво (9,5%) та інноваційне середовище (4,1% – 2017 р., за 2010 р. та 2016 р. дані відсутні) [22].

Важливим чинником і показником, який характеризує якість інтелектуальних ресурсів у глобальних масштабах, є Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів. У 2019 році Україна втратила за даним індексом дві позиції, перемістившись з 61-го на 63-тє місце (всього досліджувалося 125 країн світу).

Рис. 2. Товарна структура експорту України за 2008 та 2018 роки (%)

Джерело: побудовано за даними офіційного сайту Державної служби статистики України [20]

Рис. 3. Інноваційний індекс України за версією Європейського інноваційного табло, 2018 рік (%)

Показники, що характеризують інноваційний та технологічний рівень держави, за даним індексом входять до таких критеріїв, як «ринкові та нормативні можливості» і «глобальні знання». За критерієм «ринкові та нормативні можливості» у 2019 році позиції України зросли лише за показником «розвиток кластерів» (101 місце, у 2018 році – 111 місце) [23]. Але при цьому слід зазначити, що критерій «глобальні знання» характеризує Україну як країну зі значним кадровим потенціалом (рис. 4).

Дана думка підтверджується значенням таких показників, як «робоча сила з вищою освітою» – 2-ге місце, «наявність науковців та інженерів» – 24-те місце і «дослідники» – 48-ме місце. При цьому зазначається, що публікаційна активність зменшилася: за показником «статті в наукових журналах» за рік Україна втратила 15 позицій. Частка експорту з високою доданою вартістю також зменшилася – Україна змістилася в рейтингу на 6 позицій.

ОБГОВОРЕННЯ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Таким чином, українські підприємства володіють достатнім інтелектуальним потенціалом для впровадження новітніх інформаційних технологій та здатні в повній мірі реалізувати механізм управління холістичним розвитком з урахуванням заданих вище критеріїв.

При цьому інтелектуалізація управління холістичним розвитком підприємства має ґрунтуватися на чіткому визначенні його місії та цілей, комплексному аналізі внутрішнього та зовнішнього середовища його діяльності (рис. 5).

На нашу думку, всі складники процесу управління холістичним розвитком підприємства є взаємозалежними та взаємодоповнюючими і мають функціонувати в єдності. Управління стратегічним розвитком

підприємства передбачає визначення пріоритетних моментів у його розвитку, згідно з якими мають коригуватися та виконуватися всі інші види управлінської діяльності. Наступними за значимістю є фінансове управління та управління людськими ресурсами підприємства, адже, як було визначено в межах проведення даного дослідження, вітчизняні підприємства володіють достатнім кадровим потенціалом, який розкритий не в значній мірі та потребує більшої уваги. Тобто управління людськими ресурсами підприємства носить переважно стратегічний характер, тоді як фінансове управління є переважно операційною функцією, без якої неможлива реалізація інших видів управління.

Процеси інтелектуалізації діяльності підприємства набувають ключового значення для його холістичного розвитку в умовах посилення конкуренції на світових ринках. Вони дозволяють формувати та акумулювати інтелектуалізований досвід на всіх рівнях підприємства, накопичувати потрібну інформацію, створювати передумови для передачі знань, освоєння та створення нових технологій. Маючи достатньо розвинений людський капітал та можливість використання сучасних інформаційних технологій, вітчизняні підприємства можуть успішно інтелектуалізувати свою діяльність та підвищити професійну компетентність кадрів, забезпечивши стабільність холістичного розвитку та економічні вигоди від функціонування.

Процеси інтелектуалізації діяльності поряд з управлінням холістичним розвитком підприємства є підґрунтям зростання ефективності всіх видів діяльності підприємства, а сучасні інформаційні та комунікаційні технології дозволяють безперервно здійснювати обмін інформацією та креативними рішеннями як у межах одного підприємства, так і в мережі партнерських зв'язків. Дані технології в разі імплементації

Рис. 4. Значення критерію «глобальні знання» Глобального індексу конкурентоспроможності талантів для України, 2019 рік (місце)

Рис. 5. Механізм управління холістичним розвитком підприємства з урахуванням процесів інтелектуалізації та соціально-економічних чинників макро- та мегарівнів

їх в управлінську діяльність дозволяють приймати обґрунтовані рішення більш швидко та ефективно.

Інтелектуалізовані підприємства в умовах глобальної конкуренції є дієвим механізмом, що здатний ефективно реалізовувати всі етапи управління холістичним розвитком. Сукупність функцій, якими володіють дані підприємства, дає їм можливість створювати нові імпульси для розвитку наукових досліджень, технічних розробок, управлінських та продуктових інновацій, новітніх видів маркетингу та формування довгострокової стратегії розвитку.

ВИСНОВКИ

Отже, управління холістичним розвитком підприємства об'єднує цілісний комплекс заходів, які включають планування, реалізацію та контроль за кількісними та якісними змінами в його функціонуванні. Повна реалізація процесу інтелектуалізації діяльності підприємства дозволить розробляти та запро-

ваджувати в його діяльність найбільш актуальні та конкурентоздатні стратегічні рішення, які будуть орієнтовані на реагування на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі його діяльності, матимуть значний рівень гнучкості та здатності забезпечувати потрібний ступінь адаптації всіх видів діяльності підприємства до сучасних умов господарювання.

За практичної імплементації запропонованого механізму управління холістичним розвитком підприємства з урахуванням процесів інтелектуалізації слід приділяти значну увагу рівню розвитку людського капіталу підприємства, його готовності до сприйняття організаційних, інноваційних, інформаційних та технологічних змін. Лише єдність усіх зазначених управлінських складників здатна забезпечити успішний холістичний розвиток підприємства, формуючи його винятковий імідж як на вітчизняному, так і на іноземних ринках.

REFERENCES

- [1] Shubravskaya O. (2005) Stalyi ekonomichnyi rozvytok: poniattia i napriamky doslidzhennia [Sustainable economic development: concepts and areas of research]. Ukrainian economy, vol. 1, pp. 36-42.
- [2] Raievnieceva O.V. (2006) Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva: metodolohiia, mekhanizmy, modeli: monohrafiia [Enterprise development management: methodology, mechanisms, models: monograph]. Kharkiv (in Ukrainian)
- [3] Pohorielov Yu.S. (2012) Katehoriia rozvytku ta yii ekspleinarnyi bazys [Category of development and its baseline]. Theoretical and applied issues of economics, vol. 27, Tom 1, pp. 30-34.
- [4] Afanasev N.V., Rogozhin V.D., Rudyka V.I. (2003) Upravlenie razvitiem predpriyatiya: monografiya [Enterprise Development Management: Monograph]. Kharkov: Izd. Dom «INZHEK» (in Russian)
- [5] Korotkov E.M. (1997) Kontseptsiiya menedzhmenta [Management concept]. Moskva: Izd-vo «Deka» (in Russian)
- [6] Pluhina Yu.A. (2011) Intelektualnyi rozvytok: sutnist poniattia [Intellectual development: the essence of the concept]. Bulletin of Economics of Transport and Industry, vol. 36, pp. 193-196.
- [7] Poberezhnyi R.O. (2012) Osnovni napriamky rozvytku pidpriemstv mashynobuduvannia [Main directions of development of machine-building enterprises]. Bulletin of the National Technical University "KPI", vol. 13, pp. 90-100.
- [8] Kuzmin O.Ye., Melnyk O.H. (2003) Osnovy menedzhmentu: pidruchnyk [Fundamentals of management: a textbook]. Kyiv: TOV «Akademydav» (in Ukrainian)
- [9] Meskon M., Albert M., Khedouri F. (1994) Osnovy menedzhmenta [Management basics]. Moskva: Izdatelstvo «Delo» (in Russian)
- [10] Kyfiak V. (2011) Teoretychni osnovy vyznachennia katehori «rozvytok pidpriemstva» [Theoretical bases of definition of the category "enterprise development"]. Economic analysis, vol. 8, Part 2, pp. 190-194.
- [11] Bohatyrov I.O. (2004) Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk: spets. 08.06.01 «Ekonomika, orhanizatsiia i upravlinnia pidpriemstvamy» [Enterprise Development Management]. Kyiv (in Ukrainian)
- [12] Nadtocha T.B., Kakunina H.A., Martiakova O.V. (2011) Sotsialnyi rozvytok promyslovoho pidpriemstva ta mekhanizmy yoho upravlinnia // Upravlinski tekhnolohii u rishenni suchasnykh problem rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system: monohrafiia [Social development of industrial enterprise and mechanisms of its management // Management technologies in solving modern problems of development of socio-economic systems: monograph]. Donetsk: Vyd-vo DonNTU (in Ukrainian)
- [13] Dunda S.P. Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia «rozvytok pidpriemstva» [Theoretical approaches to defining the concept of "enterprise development"] URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_32/Dunda.pdf (accessed: 16.12.2019)
- [14] Kotler F., Keller K.L., Pavlenko A.F. (2008) Marketynhovyi menedzhment [Marketing Management]. Kyiv: Vydavnytstvo «Khimdzhest» (in Ukrainian)
- [15] Zahorna T.O., Stasiuk O.M. (2012) Kontseptsiiia kholistichnoho marketynhu: dzherela problematyky ta elementy [The concept of holistic marketing: sources of issues and elements]. Marketing and innovation management, vol. 2, pp. 32-38.
- [16] Krikovtsev A.A. (2011) Kholisticheskii marketing v sisteme biznes-vzaimodeystviy predpriyatiy [Holistic marketing in the system of business interactions of enterprises]. Marketing and innovation management, vol. 4, Tom 1, pp. 85-89.
- [17] Chuchko N.O. (2010) Pidkhody shchodo vyznachennia vplyvu IKT na rozvytok mizhnarodnoho turyzmu [Approaches to determining the impact of ICT on the development of international tourism]. Prometheus. Establishment and development at the regional level of the service industry, vol. 2 (32), pp. 225-230.

- [18] Bohatyrov I.O. (2011) *Teoriya i metodologiya formirovaniya rynka organicheskoy prodovolstvennoy produktsii na osnove kholisticheskogo marketinga: avtoref. dis. d-ra ekon. Nauk: 08.00.05* [Theory and Methodology of Market Formation of Organic Food Products Based on Holistic Marketing]. Omsk: OGU im. F.M. Dostoevskogo (in Russian)
- [19] Semeniak I.V., Yevtushenko V.A. (2010) *Osnovni tendentsii rozvytku suchasnoho menedzhmentu marketynhu* [The main trends in the development of modern marketing management]. Bulletin of Kharkov National University "KhPI". Collection of scientific papers. Thematic issue "Technical progress and production efficiency", vol. 5, pp. 146-156.
- [20] Official site of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed: 16.12.2019)
- [21] The Global Competitiveness Report 2018. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf> (accessed: 16.12.2019)
- [22] European Innovation Scoreboard 2018. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/30705> (accessed: 16.12.2019)
- [23] The Global Talent Competitiveness Index 2019. URL: <https://gtcistudy.com/wpcontent/uploads/2019/01/GTCI-2019-Report.pdf> (accessed: 16.12.2019)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Шубравська, О. (2005) Сталій економічний розвиток: поняття і напрямки дослідження. *Економіка України*. № 1. С. 36–42.
- [2] Раєвська, О. В. (2006) *Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі* : монографія. Харків.
- [3] Погорелов, Ю. С. (2012) Категорія розвитку та її експлейнарний базис. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. Київ. Вип. 27. Т. 1. С. 30–34.
- [4] Афанасьев, Н. В., Рогожин, В. Д., Рудыка, В. И. (2003) *Управление развитием предприятия* : монография. Харьков : Изд. Дом «ИНЖЭК».
- [5] Коротков, Э. М. (1997) *Концепция менеджмента*. Москва : Изд-во «Дека».
- [6] Пługина, Ю. А. (2011) Інтелектуальний розвиток: сутність поняття. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. Харків. № 36. С. 193–196.
- [7] Побережний, Р. О. (2012) Основні напрямки розвитку підприємств машинобудування. *Вісник національного технічного університету «ХПІ»*. Харків. № 13. С. 90–100.
- [8] Кузьмін, О. С., Мельник, О. Г. (2003) *Основи менеджменту* : підручник. Київ : ТОВ «Академвидав».
- [9] Мескон, М., Альберт, М., Хедоури, Ф. (1994) *Основы менеджмента*. Москва : Издательство «Дело».
- [10] Кифяк, В. (2011) Теоретичні основи визначення категорії «розвиток підприємства». *Економічний аналіз*. Тернопіль. Вип. 8. Ч. 2. С. 190–194.
- [11] Богатирьов, І. О. (2004) *Управління розвитком підприємства* : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами». Київ.
- [12] Надтока, Т. Б., Какуніна, Г. А., Мартякова, О. В. (2011) Соціальний розвиток промислового підприємства та механізми його управління. *Управлінські технології у рішенні сучасних проблем розвитку соціально-економічних систем* : монографія ; за заг. ред. О. В., Мартякової. Донецьк : Вид-во ДонНТУ.
- [13] Дунда, С. П. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства». URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prer/2011_32/Dunda.pdf (дата звернення: 16.12.2019).
- [14] Котлер, Ф., Келлер, К. Л., Павленко, А. Ф. (2008) *Маркетинговий менеджмент*. Київ : Видавництво «Хімджест».
- [15] Загорна, Т. О., Стасюк, О. М. (2012) Концепція холистичного маркетингу: джерела проблематики та елементи. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. № 2. С. 32–38.
- [16] Криковцев, А. А. (2011) Холистический маркетинг в системе бизнес-взаимодействий предприятий. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. № 4. Т. 1. С. 85–89.
- [17] Чучко, Н. О. (2010) Підходи щодо визначення впливу ІКТ на розвиток міжнародного туризму. *Прометей. Становлення та розвиток на регіональному рівні індустрії послуг*. № 2 (32). С. 225–230.
- [18] Козлова, О. А. (2011). Теория и методология формирования рынка органической продовольственной продукции на основе холистического маркетинга : автореф. дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.05. Омск : ОГУ им. Ф. М. Достоевского.
- [19] Семеняк, І. В., Євтушенко, В. А. (2010). Основні тенденції розвитку сучасного менеджменту маркетингу. *Вестник Харьковского национального университета «ХПІ». Сборник научных трудов. Тематический выпуск «Технический прогресс и эффективность производства»*. № 5. С. 146–156.
- [20] Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.12.2019).
- [21] The Global Competitiveness Report (2018). URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf> (дата звернення: 16.12.2019).
- [22] European Innovation Scoreboard (2018). URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/30705> (дата звернення: 16.12.2019).
- [23] The Global Talent Competitiveness Index (2019). URL: <https://gtcistudy.com/wpcontent/uploads/2019/01/GTCI-2019-Report.pdf> (дата звернення: 16.12.2019).